

ANTROPONIMIA FORMELOR DE NUMIRE NECONVENȚIONALE – PERSPECTIVĂ LINGVISTICĂ ȘI CULTURALĂ –

DAIANA FELECAN
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord Baia Mare, România

The anthroponymy of unconventional name forms – A linguistic and cultural perspective

Abstract: A preliminary subfunction (derived from the conative function) of the process of communication, human naming does not only occur in a standard form (conventional/official naming), but also, to the same extent, in a nonstandard form (unconventional/unofficial naming), as a “deviation” from the formal and procedural algorithm of name-giving.

The disciplinary field of contemporary Romanian unconventional anthroponymy (which includes any name item/phrase that is distinct from the one given to an individual in a court of law and by official representatives of qualified institutions, i.e. the Register of Births, Deaths and Marriages, the civil registrar and the priest) comprises a vast lexical material, which keeps growing richer and more diverse.

The present paper aims at identifying and analysing the psychological, cultural and social conditions that determine the use of this deviated verbal means of interindividual identification. At the same time, unconventional anthroponyms are approached (from the perspective of the taxonomy established by Coșeriu) with reference to their status as discursive creations achieved at the *individual level of language*.

Keywords: unconventional anthroponym, language levels, designation, signification, meaning.

Motto:

M-am abținut cât am putut. Știu că nu se cade să ieși în deșert numele oamenilor. Știu că nimeni nu e răspunzător de numele lui și că, pe de altă parte, numele fiecăruia ține de fibra intimă, inviolabilă, a persoanei. Dar sunt ispitit, dincolo de rezervele mele de cumințenie, să scap hățurile, să explodez benign, aproape candid, dinaintea spectacolului onomastic al patriei, plin de interes, de soartă și de haz. În definitiv, vorbim prea apăsător despre chinina tranziției. Ea are, deopotrivă, sare, piper și tot soiul de prafuri ilariante. Să ne cerem scuze. Și să râdem. Fără răutate, fără orgoliu, dar atenți la umorul vremurilor și al patronilor lor nevăzuți. Îndărățul câte unui nume, simți, luminoasă, gluma unui înger (Pleșu 2006: 42).

0. Preliminarii

Antroponimia neconvențională – clasă a antroponimiei și subclasă a onomasticii – a suscitat, în ultimii ani, interesul mediei românești, fiind adesea evaluată în cheie pamfletară (vezi, în acest sens, articolele de presă ale lui Andrei Pleșu, *Onomastică*, și ale lui Radu Paraschivescu, *Un consult la Poreclinia Română* sau *Cum ne botezăm copiii*, ca să amintim doar câteva, fără să le pomenim pe cele care glosează pe tema poreclelor date politicianilor, porecle ce ne stau la îndemână printr-o simplă accesare pe google). Însă, această latură a onomasticii a fost trecută mai rar prin filtrul unei investigații lingvistice riguroase. Cele câteva studii de referință mai vechi (Candrea 1895 / 2001; Graur 1965) tratează câte o clasă a antroponimelor neconvenționale (AN) (porecle, supranume), însă fără a-și fi propus să stabilească un posibil profil tipologic al românei în funcție de parametrul onomastic în discuție.

Delimităm prin sintagma *antroponime neconvenționale* expresiile lingvistice (în speță nominale) de numire a unei persoane în cadrul procesului comunicativ, care nu apar consemnate în actele oficiale ale instituțiilor publice abilitate pentru înregistrarea indivizilor ca membri aparținând unei națiuni. Ne referim la *porecele*, *supranumele*, *hipocoristicele*, *pseudonimele* și *nickname*-urile utilizate pentru a numi o persoană în interlocuție.

În virtutea cutumelor sociale, indivizii interacționează în conformitate cu anumite strategii comunicative, fundamentate pe modelele culturale specifice fiecărei societăți.

În comunicarea de față vom încerca să descriem principalele modalități expresive prin intermediul cărora locutorii *se apelează* reciproc sau *se referă* la persoane care nu sunt prezente în actul comunicativ dat, încercând să evidențiem specificul (*morfologic și lexico-semantic*) al formelor/ formulelor nominale neconvenționale.

Am identificat și am analizat condițiile culturale și sociale care determină recurgerea la această modalitate verbală *deviată* de identificare interindividuală. Totodată, am abordat antroponimele neconvenționale din punctul de vedere – într-o taxonomie coșeriană – al statutului lor de produse discursive realizate la *nivelul individual al limbajului*.

AN sunt însemne sociale cu manifestare la nivel verbal, exprimând atitudinea vorbitorului față de interlocutor sau față de sine însuși. (Considerarea AN drept reflexe verbale ale relațiilor interumane – deci subiective – *involuntare* (rezultate în urma aplicării parametrilor evaluativi la ceilalți membri ai comunității) sau *voluntare* (ale autoevaluării) constituie obiectul prezentei cercetări.)

1. Justificări

Am ales din aria de studiu a antroponimiei – definită drept știința care înglobează numele proprii de ființe umane (prenume, patronime, porecle), urmărite fie etimologic, fie extralingvistic (istoric, de exemplu) (vezi DSL *s. v. antroponim, antroponimie*) –, ca temă de cercetare pentru lucrarea de față¹, *numele neconvenționale/ neoficiale* atribuite indivizilor în comunicare.

¹ Aspecte conexe prezentului subiect am abordat și în alte studii – vezi Felecan 2012a, 2012b – toate, inclusiv studiul acesta, făcând parte dintr-un proiect de cercetare CNCS, intitulat

Cu toate că am făcut-o și în altă parte (vezi, în bibliografie, lucrările noastre consacrate antroponimelor neconvenționale), lămurim și aici opțiunea pentru sintagma AN și, implicit, sfera ei semantică de cuprindere.

Dacă, pe de o parte, numele și prenumele propriu-zise ale unei persoane² stabilesc ceea ce se numește *identitatea* (în sens tehnic, nu filozofic) *convențională*, modalitatea prin care aceasta este recunoscută drept membră a unei comunități naționale, o identitate *primară*, cea care permite citirea exclusiv *denotativă* a referentului, identitatea „de serviciu”, pe de altă parte, numele neconvenționale au un statut paradoxal: subminând ordinea instituită odată cu înregistrarea populației în actele de evidență, ele au rostul de a preciza o *identitate specificatoare*, comportând, așadar, rolul unor *determinatori de identitate*.

Succinta noastră încercare de reperare a diferenței specifice dintre *oficial* și *neoficial* cu trimitere la antroponime se dovedește depășită și inoperantă dacă este să-i raportăm validitatea la situația concretă din onomastica furnizată de barometrul preferințelor denominative actuale. Ne referim la extinderea obiceiului de a atribui nume situate de mentalul colectiv românesc în categoria cel mult a poreclelor și în sfera numelor oficiale. Cumva, AN interferează cu antroponimele convenționale (AC) până la a li se substitui în cele din urmă. „Transhumanța” fără revers a AN în zone rezervate registrelor nominale oficiale a cunoscut un exod impresionant în ultimii ani și, din nefericire, sindromul destituirii „antroponimizării” oficiale în favoarea celei neoficiale nu mai poate fi localizat doar pe considerente diastatice. Altfel spus, nu numai reprezentanții etniei rome – și dintre aceștia, cei cu puțină instrucție – își botează copiii *Tarzan*, *Ștefancelmare* etc., ci și o bună parte dintre conaționali care vor să parvină occidental europenește sau transatlantic. Fenomenul „poreclizării” numelor oficiale este reușit surprins, arborând cantitatea de ironie corespunzătoare, într-unul dintre articolele lui Radu Paraschivescu (2008), din care spicim:

Presa scrisă (mai rar) și televiziunea (mai des) lansează personaje cu prenume trăsnete. Îmi vine în minte o apariție stupefiantă, o șerpoaică septuagenară ieșită din service-ul chirurgiei plastice și dotată cu o poftă nebună de-a se iubi cu bărbați de două ori mai tineri. Arătarea se numește *Israela* și deschide un întreg evantai de posibilități pentru amatorii de ghidușii onomastice. Cum *Israela* e flexarea feminină a *Israelului*, mă întreb cât va trece până când vor apărea – cu numele trecut frumos în buletin – copii pe care să-i cheme *Luxemburga*, *Letoniu*, *Madrida*, *Scoțiu*, *Ulan-Batora*, *Norvegiu* etc. Numai că dincolo de hazul stârnit de un asemenea nume se prea poate să se afle tristețea posesorului. Căci el, bietul, nu e cu nimic vinovat de capriciul părinților sau al nașului. Și cum e greu să presupui că toți părinții care își umilesc în felul ăsta copiii trăiesc conectați la perfuzii cu vodcă, merită să vedem care sunt posibilele explicații ale acestei forme de teribilism nătâng. [...] Urmează la rând categoria celor care își botează copiii, cum se spune, «la pariu». Aici alegerea prenumelui devine o demonstrație de bun-plac, de fuleu discreționar. Adultul botezător ridică miza în funcție de context. Pariul poate fi o ladă de bere, o mie de lei sau un abonament pe un an la

Unconventional Romanian Anthroponyms in European Context: Formation Patterns and Discursive Function, nr. contract 103/25.10.2011; director de proiect: Daiana Felecan.

²Afirmația nu este valabilă doar în ceea ce privește indivizii umani; vezi studiul nostru dedicat numelor de pisici de companie (Felecan 2013), în care, printre altele, discutăm și situația circulației în paralel a numelui oficial cu alte nume (neoficiale), ulterioare înregistrării în carnetul de sănătate și în nomenclatorul veterinarului.

meciurile echipei preferate. Încălzit cu două-trei pahare, părintele decide că fiica lui în curs de venire pe lume se va chema Veneția. De ce? Nu fiindcă părintele a fost marcat de Palatul Dogilor sau de Puntea Suspinelor, ci fiindcă Veneția e singurul prenume potrivit unui nume de familie ca Tufă. Peste ani, când fata va fi la școală și nu va ști să răspundă întrebărilor puse de profesor, concluzia se va citi pe buzele tuturor: eleva Tufă Veneția e clei, e varză, e bătă, e – ce mai încolo și-ncoace – tufă de Veneția. [...] Însă probabil că triada de maximă percuție onomastică e cea pe care o transcriu în continuare și care denumește trei vedete ale tranziției din zona agricultură + business + șerpărie translegală. Serviți, vă rog: Triță Făniță, Culiță Tărăță, Genică Boierică. Aud? Ați întâlnit ceva comparabil? Îmi vine greu să cred. A se observa aburul diminutival care învăluie nu doar prenumele, ci și – caz rarism – numele de familie. A se observa, de asemenea, coincidența fonetică a «ă»-ului final pentru toate cele șase entități. A se observa, în fine, aerul lor interlop și totodată comic, neșeriozitatea constitutivă, sentimentul de farsă absurdă pe care ți-l induce simpla lor citire. Triță, Culiță și Genică pot asigura afișul unei piese din teatrul absurd al tranziției. Ei n-ar avea cum să fie secretari de stat, miniștri sau întreprinzători din capitalismul carpatin. Și totuși, exact asta sunt. [...] Cultura tranziției e o altă sursă de inspirație onomastică, mai ales pentru «populația de etnie romă», conform manualului de corectitudine politică. Aici stau parcate nume desprinse din telenovele (Isaura Clocilă), din filmele de aventuri (Pardaillan Bulancea) sau din sport (Tyson Lingurar). Plozii de sex bărbătesc sunt favorizați, căci a lor e împărăția prenumelor străine: Elvis, Beckham, Van Damme (folosit ca nume mic, desigur), Nelson etc. Cum e normal, apar și pași greșiți, ca în cazul unui copil cărui istoria recentă a onomasticii nu s-a obosit să-i rețină numele, înrât de neobișnuit era prenumele. Căci pe micuț îl chema, regretabil, Parkinson.

2. Apelativ/ nume propriu convențional/ nume propriu neconvențional: distincții și intersecții

2.1. Considerații lexicografice

Din bibliografia aferentă, aflăm că zona de intersecție a apelativului (*apelativul*, în interpretarea mai largă din DSL (*s. v. apelativ*), este „orice substantiv comun care desemnează o specie și care se opune numelor proprii”) cu numele propriu este reperabilă doar la nivel comunicativ, ambele denumind obiecte (în sens foarte larg), dar „deosebindu-se prin natura și scopul denominației” (adică la nivelul particularităților semantice și gramaticale: „substantivele comune desemnează obiecte încadrate în clase prin referirea la anumite trăsături generale esențiale, în timp ce substantivele proprii denumesc obiecte pe care le identifică, individualizându-le în cadrul unei clase generale”³ (Tomescu 2008: 118-119).

O primă distincție rezultată din definiția anterioară este că în timp ce substantivele comune *desemnează* obiecte clasificabile – deci ancorează lingvistic realități extralingvistice –, substantivele proprii *denumesc* obiecte în scopul extragerii lor dintr-o clasă și supunerii *operațiilor de determinare: actualizare, discriminare, delimitare, identificare* (vezi Coșeriu 2004, cap. *Determinare și cadru* și Felecan 2012a). Însă excluderea dintr-o nedeterminare, urmată de realizarea contextuală/specifică a sensului, este o operație de grad secund, întrucât antroponimele provin din

³ „Numele proprii reprezintă un sistem de *denominație suplimentară* (subl. n.), fiind atribuite unor obiecte desemnate prin numele comun, generalizator al clasei din care fac parte. Denominația prin substantive proprii are un caracter restrâns, fiind limitată la anumite clase de obiecte: persoane, animale, locuri etc.” (Tomescu 2008: 119).

cuvintele comune ale limbii: „[...] primele nume nu puteau fi decât cuvinte ale limbii comune. Oamenii erau desemnați fie prin indicarea vreunei particularități fizice – calitate sau defect –, fie prin vreo întâmplare deosebită din viața lor, în același fel în care se dau astăzi porecelele” (Graur 1965: 17). Potrivit tezei enunțate, primele antroponime oficiale aveau, la nivel semantic, dar și la nivelul mecanismului psihologic al actului conferirii de nume, motivarea antroponimelor neconvenționale actuale.

Numele propriu reprezintă o subclasă onomastică a cărei determinare este condiționată contextual; acesta este văduvit de *conținut intrinsec* și susceptibil de polivalență denominativă. După Coșeriu (2004: 282), „numele proprii pot fi *multivoce*, dar sunt întotdeauna *monovalente*”⁴.

Vidul semantic și multiplicitatea referențială (există mai mulți purtători ai numelor *Ion, Maria* etc.) nu înseamnă imposibilitatea individualizării, doar că aceasta este restricționată contextual: *cadrele* discursive vor reface „istoria conversațională” – recuperarea informațiilor privitoare la spațio-timpul și actanții *evenimentului verbal*⁵.

Lipsa sensului trimite numele proprii în proximitatea clasei substitutelor, or scopul utilizării antroponimului este *individualizarea*, nu generalizarea. Uzul individual al numelui propriu cu finalitate specificatoare fiind resimțit insuficient (pentru că, așa cum se poate constata, mai multe persoane se cheamă *Ana, Ferdinand, John, Vasile* etc.), locutorii au recurs la o operație de dublare a numelui propriu-zis, arogându-și calitatea de nominatori și rebotezându-și semenii, împinși nu doar de rațiuni de ordin lingvistic – eliminarea situațiilor de onomastică iterativă (repetiția aceluiași nume la mai mulți indivizi) –, ci și din rațiuni de ordin social și psihologic: AN funcționează ca „polițe” plătite semenilor la nivelul unui nume tranzitiv sau opac, care comprimă fie atitudinea vorbitorului față de referent, fie sunt autoproiecții ale locutorului însuși (în situația în care acesta este nemulțumit de numele său oficial).

2.2. O posibilă taxonomie antroponimică neconvențională în funcție de instanța numitoare

În cadrul antroponimelor neconvenționale am distins mai multe categorii în funcție de agentul procesului denominativ.

O primă categorie o constituie *porecelele* și *supranumele*, care, cel mai adesea, sunt produsul verbal al celorlalți membri ai comunității; există puține cazuri în care individul este făuritorul și colportorul acestor specii de AN. Această din urmă situație este plauzibilă în ce privește *hipocoristicele*: individul preferă o prescurtare a numelui inițial și își transformă numele curent într-o formă derivată (nu neapărat lexical) de la acesta.

Altfel stau lucrurile în cazul categoriei *pseudonimelor*. Ele sunt rezultatul unei atitudini *deliberate* a vorbitorului, aceea de a se ascunde în spatele anonimatului. Așadar, pseudonimele sunt produse ale actului de autoatribuire nominală. (În cazul

⁴„Două nume de Juan cu aplicare diferită au în comun numai partea fizică, și nu partea semnificativă: nu reprezintă, de fapt, același cuvânt. [...] ele constituie un singur semn, dar sunt *simboluri* diferite” (Coșeriu 2004: 272).

⁵*Evenimentul verbal* (sau *comunicativ*) este constituit din mai multe acte verbale diferite, însă având aceeași funcție comunicativă (vezi Ciolac 1997: 25).

conferirii unui pseudonim de către altcineva, acesta migrează în categoria anterioară, devenind supranume).

Cât privește *nickname*-urile – numele utilizatorilor din diferite programe de socializare virtuală –, acestea sunt produse fie ale autonumirii, fie ale numirii de către alții.

2.3. *Numirea neconvențională, ca numire de gradul al treilea*

Am analizat cu alte prilejuri (vezi Felecan 2011, Felecan 2012c, Felecan 2012d) fiecare dintre categoriile mai sus-menționate atât din punctul de vedere al tiparelor de construcție, cât și din acela al funcțiilor discursive pe care le dezvoltă în diferite contexte comunicative. Le vom aborda în cele ce urmează din perspectiva considerării lor ca nume (neconvenționale *sui generis*) de gradul al treilea. Acesta este motivul pentru care am pornit, în demersul nostru teoretic, de la precizarea trăsăturilor diferențiatore dintre numele comun și numele propriu în general, deci convențional.

Regăsim ideea bipartiției numelui ilustru argumentată de Eugen Coșeriu (2004: 284): „[...] numele propriu nu denumește în același plan cu cel al numelor comune, care «clasifică» realitatea, ci reprezintă, în raport cu numele comune, o *nominalizare secundă*, individualizatoare și unificatoare. O nominalizare care nu este anterioară, ci posterioară nominalizării prin mijlocirea «universalilor». Într-adevăr, *obiectul desemnat printr-un nume propriu este, în mod necesar, un obiect deja clasificat prin mijlocirea unui nume comun [...]*” (subl. n.).

A numi înseamnă *a delimita un mod de a fi* (vezi Coșeriu 1992-1993: 18). A da nume unei persoane implică o primă etapă a numirii, treapta *clasificatoare*, să-i spunem, individului fiindu-i recunoscută calitatea de obiect al numirii: faptul *de-a-fi-om*. Deci întâia etapă spre numire încadrează obiectul de numit în genul proximal (uman). Acest prim proces denominativ – nediferențiator la nivel individual – are loc, în taxonomia coșeriană, la *nivelul universal al limbajului*⁶, acolo unde lucrurile se cheamă într-un fel și nu altfel, iar locutorii le cunosc intuitiv și le acceptă denumirea printr-o convenție general împărtășită. Este nivelul unde nu se negociază cu și nu se

⁶Coșeriu (1994: 135-136) identifică „trei planuri ale structurii generale a limbajului: planul universal al *vorbirii în general* (independent de determinările istorice), planul istoric al *limbilor* și planul individual al *discursului* (sau al «textului»), planuri ce se evidențiază prin faptul că limbajul este o activitate umană universală care se realizează de către fiecare vorbitor în mod individual și întotdeauna potrivit cu anumite tradiții istorice (nu există vorbire în afara unei limbi). Acestor trei planuri le corespund a) cunoașteri lingvistice autonome, cu norme proprii și diferențiate: *cunoaștere* (competență) *elocutională*, adică a ști să vorbești în general, independent de o limbă sau alta; *cunoaștere idiomatică* sau a ști să vorbești o anumită limbă; *cunoaștere expresivă*, adică a ști să vorbești în circumstanțe determinate, a ști să structurezi «discursuri» în conformitate cu circumstanțele și, respectiv, b) conținuturi lingvistice, de asemenea diferite: *desemnare* (referirea la «realitate», la «lucruri» și «stări ale lucrurilor»), *semnificație* (conținut dat în exclusivitate de limbă, de opozițiile idiomatiche funcționale) și *sens* (conținutul propriu-zis al discursurilor, ca fiind dat de expresia lingvistică și de determinările extralingvistice [...]). În același timp, și valoarea vorbirii în cadrul acestor trei planuri se prezintă în fiecare caz ca autonomă: astfel, concordanța în planul cunoașterii elocutionale (exigența de claritate, coerență, noncontradicție, non-tautologie etc.) se poate numi *congruență*; concordanța în ceea ce privește cunoașterea idiomatică constituie *corectitudinea* (idiomatică), iar concordanța privitoare la cunoașterea expresivă reprezintă așa-numita *adecvare*”.

problematizează semnificate și sensuri; semnele lingvistice se preiau – prin tradiție – și se asumă. Numirea se suprapune aici peste *desemnare*, iar concordanța dintre lingvistic și extralingvistic se evaluează în termeni de *congruență*.

Treapta imediat următoare la care are loc numirea este cea a limbilor istorice; aici, individul este extras din generalitate, este *de-clasificat* și i se atribuie un înțeles individual, numirea funcționând ca *semnificație*: „Semnificația este tocmai această posibilitate de desemnare a unității unei esențe, a unui mod de a fi. Când numim pe cineva *om*, îl numim prin «umanitatea» din el, prin «faptul de a fi om»” (Coșeriu 1992-1993: 17). Semnificația istorică ar corespunde numelui convențional al individului, acelei denumiri recunoscute în actele oficiale ale macrocomunității de rezidență (țara). Judecata de evaluare operantă la acest nivel este *corectitudinea* (conformitatea cu strategiile verbale prescriptive ale limbii extrase).

Dar realitățile extralingvistice nu poartă nume imuabile în ciuda reglementărilor constitutive (vezi *nivelul universal al limbajului*) sau al convențiilor circumstanțiale (vezi *nivelul istoric al limbajului*). Întrucât limbajul este dat vorbitorului spre liberă și înfinită folosință (*enérgeia*) și nu ca produs gata făcut, deci clasicizat (*érgon*), locutorul a trecut dincolo de barierele impuse de canoanele limbii date, a translatat istoric și universal opreliștile limbajului, a suspendat criteriile de congruență și corectitudine ca să capteze ceea ce este neanalizabil și de neîmpărțit. Vorbim despre *numirea de gradul al treilea*, despre numirea la nivel *individual*, definită drept „determinare a semanticității (captare a esenței, a unicității)” (Coșeriu 1992-1993: 17). Este terenul intervenției individuale creatoare, al numirii neconvenționale, care permite – așa cum evocă și atributul – anularea legiferată a oricărei convenții în virtutea *adecvării* (*to prépon*). Aici, limbajul își exercită la modul explicit funcția principală: aceea de a numi⁷ (*onomázein*). El nu doar spune ceva despre lucruri (funcție derivată, secundară), ci *numește*, surprinde în discursuri esențialul despre lucrurile realității. Numirea înseamnă, de această dată, *sens*.

3. Arhitectura antroponimelor neconvenționale

3.1. AN – *semne cu sens*

AN nu traduce de fiecare dată o nevoie de distingere interindividuală (excepție fac *nickname*-urile, întrucât programul electronic accesat – *mail*, *chat* etc. – impune unicitatea numelui de utilizator), adică nu scopul utilitar primează întotdeauna în construcția sa. Această motivație pur tehnică și pragmatică este anihilată de voința individului de a aduce în prim-planul vorbirii – și folosindu-se de mijloacele acesteia – o atitudine afectivă. Astfel, când dăm nume neconvenționale, nevoia de a comunica *cu* cineva este depășită de intenția de a comunica *despre* ceva: „[...] prin limbaj

⁷ „În toată profunzimea sa, și până la sunetele cele mai arhaice care pentru prima dată l-au smuls din strigăt, limbajul își păstrează funcția reprezentativă; în fiecare dintre articulațiile sale, din străfundul timpului, el totdeauna a *numit*. El nu este în sine decât un imens freamăt al denominațiilor care se acoperă, se comprimă, se ascund, se mențin totuși pentru a permite analiza sau compunerea reprezentărilor celor mai complexe. În interiorul frazelor, chiar acolo unde semnificația pare să recurgă la un sprijin mut în silabe neînsemnate, există totdeauna o nomație ațipită, o formă care ține închisă între pereții săi sonori imaginea reflectată a unei reprezentări invizibile și totuși de neșters” (Foucault 2008: 173).

manifestăm, adică dăm pe față unii față de alții ceea ce avem în minte fiecare, în interioritatea conștiinței. Nu doar numim lucrurile, ci comunicăm unii cu alții, ne arătăm, ne descriem, ne revelăm” (vezi Platon, *ap.* Coșeriu 1992-1993: 19). Transformăm semnele verbale convenționale în *voces significativae* (Sf. Toma, *ap.* Coșeriu 1992-1993: 20), în cuvinte care suplimentează sensul preexistent (dacă sunt susceptibile de a fi avut vreunul) sau creează semne cu sens. Antroponimia neconvențională este terenul, probabil, cel mai fertil – din câmpul onomasticii actuale – în ce privește invenția lexico-semantică. În interiorul acestuia, locutorul își exercită dinamic competența expresivă, căci *a vorbi o limbă* înseamnă *a crea (enérgeia)*. Dar vorbirea individuală, această activitate universală care se realizează mereu individual și în respectul unor tradiții lingvistice dintr-o limbă istorică⁸, nu se reduce doar la împlinirea acordului cu tradiția respectivă, ci, mai mult de atât, este o adăugire la tot ce s-a spus (*érgon*), este inovație (vezi Coșeriu 1992-1993: 30-32).

AN sunt obținute prin preluarea și combinarea unor modele anterioare și, totodată, sunt inovații verbale individuale. Odată acceptate de întreaga colectivitate sau măcar de o parte a ei, acestea trec din planul particular al limbajului în cel istoric, sunt așadar asumate de „conștiința lingvistică” a vorbitorilor. Chiar neconvenționale fiind, ele își depășesc statutul de *inovații*, de „fapte de vorbire” realizate la nivel individual și acced, prin *adoptare*, ca „fapte de limbă”, în planul istoric al limbajului (vezi Coșeriu 1997: 71): „[...] o adoptare corespunde întotdeauna unei *necesități expresive*, necesitate care poate fi culturală, socială, estetică sau funcțională. Auditorul adoptă ceea ce nu știe, ceea ce îl satisface estetic, îi convine din punct de vedere social sau îi servește funcțional. «Adoptarea» este, în consecință, un act de cultură, de gust și de inteligență practică” (Coșeriu 1997: 77).

Afirmam anterior că AN se construiesc, ca orice inovație din vorbire, ținând seamă de scripturile culturale ale comunității în care se produce schimbarea lingvistică. Pe de o parte, „societatea impune vorbitorului semnele pe care trebuie să le folosească” (Coșeriu 1999: 64). Pe de altă parte, afirmă Coșeriu (1999: 64), preluând ideea lui Saussure, „vorbitorul *nu poate să schimbe* semnul, dat fiind că acesta îi este impus”, dar, totuși, „vorbitorul *schimbă* semnele, le inventează, iar semnele create în vorbire trec mereu în limbă”. Ca produse ale activității libere a vorbitorului, AN sunt acte lingvistice de creație inedită, „întrucât corespund unor intuiții inedite [...]; ele sunt, în același timp, acte de re-creare, nu sunt invenții *ex-novo* și total arbitrare [...], ci se structurează după modele precedente, pe care noile acte le conțin și în același timp le depășesc” (Coșeriu 2004: 98).

3.2. AN între „discurs repetat” și „tehnică liberă”

⁸ „Numim *limbă istorică* limba în sensul curent al termenului, adică o limbă care s-a dezvoltat în istorie, cu o sumă de tradiții comune, și care se recunoaște ca limbă de către propriii ei vorbitori și, de obicei, și de vorbitorii altor limbi, ceea ce se arată prin faptul că această limbă are un nume, un nume propriu, adică e denotată prin adjectiv propriu [...]: limba română, limba franceză, limba engleză [...]” (Coșeriu 1992-1993: 57-58).

AN sunt simultan fapte de „discurs repetat”⁹ și de „tehnică liberă”¹⁰. Vorbirea toată este „ca un fel de pictură – spune Coșeriu (1992-1993: 55) – cu colaj simultan, adică, în parte este tehnică actuală și în parte sunt bucăți de vorbire deja existente [...]”.

Structura celor mai multe AN din spațiul public românesc actual demonstrează îmbinarea faptelor de „discurs repetat” cu cele de „tehnică liberă”.

În exemple ca: *Angelina Jolie de România* (Cristina Săvulescu), *Diva de la Monte Carlo* (Mihaela Rădulescu), *Diva de la Izvorani* (Monica Columbeanu), *Elvis de România* (Ștefan Bănică Jr.), *Maradona din Carpați* (Gică Hagi), *Messi de România* (Gabriel Torje), *Miliardarul din Pipera* (Gigi Becali), *Milionarul de la Izvorani* (Irinel Columbeanu), *Mitică de la Ligă* (Mitică Dragomir), *Moartea din Carpați* (Cătălin Moroșanu), *Perversul de pe Târgu-Ocna* (Sorin Țiganu), *Sharon Stone de România* (Ana Vaida) etc. se observă combinarea „vorbirii repetate” – reperabile la nivelul tiparului (morfologic) după care se construiau numele ce marchează ascendența nobiliară (nume + prepoziția *de/ din/ de la* + locativ) – cu „tehnica liberă”, recuperabilă la nivel lexico-semantic.

O mostră de AN precum *El Ciobandante* (Gigi Becali) incapsulează lexical AN (*El Comandante*) al altui referent ilustru (Che Guevara).

Față de numele exemplar care le-a slujit drept model constitutiv, AN românești enumerate sunt conotate ironic, intenția locutorului fiind de minimalizare a *feței sociale* a referentului *discursiv* (Gigi Becali), actualizat prin evocarea unui referent primar (Che Guevara, în cazul lui *El Comandante*).

Este dificil să se delimiteze cât dintr-o formă/ formulă nominală neconvențională aparține tradiției, fiind, deci, discurs polifonic¹¹, și cât este tehnică discursivă liberă. Acestea două coexistă: individul deține în *memoria semantică*¹² un stoc de *cunoștințe enciclopedice* pe care le valorifică (*i. e.* le prelucrează, le adaptează), altfel spus, le con-textualizează și le inter-textualizează în funcție de datele situației de comunicare concretă.

Dacă ar fi să numim o categorie de AN în care predomină inovația, am afirma că aceasta este *nickname*-ul, însă cu remarcă de rigoare că doar tiparul de construcție este inedit, întrucât combină – într-o formulă – semne din multiple sisteme semiotice (coduri practice și caractere alfanumerice), iar textul/ textele propriu-zis(e) evocă un

⁹*Discursul repetat* „cuprinde tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»” (Coșeriu 2000: 258-259).

¹⁰*Tehnica liberă* cuprinde „elementele constitutive ale limbii și regulile «actuale» cu privire la modificarea și combinarea lor, adică «cuvintele», instrumentele și procedeele lexicale și gramaticale” (Coșeriu 2000: 258).

¹¹„Vorbirea noastră curentă e plină de cuvintele altora: cu unele ne contopim total vocea, uitând cui îi aparțin, cu altele, care se bucură de autoritate în ochii noștri, ne întărim spusele, și, în sfârșit, pe altele le populăm cu propriile noastre tendințe, care le sunt străine ori ostile” (Bahtin 1970: 271).

¹²În *memoria semantică* se află „cunoștințele generale, factuale. Tip de cunoștințe prezent în dicționare și enciclopedii. Nu cuprinde informații despre obiecte particulare” (Miclea 1999: 328).

nume/ o dată/ o întâmplare etc., deci fac(e) trimitere la un context individual reperabil: *me_for3v3r_4u*, *ras_colorat2002*, *bogdan_wolf_bugi_xyz* etc.

4. Concluzii

Pot fi identificate trei etape ale numirii individuale, primele două rezervate numirii convenționale, ultima, celei neconvenționale, corespunzătoare celor trei niveluri ale limbajului, stabilite de Coșeriu:

I. numirea ca *desemnare*: includerea obiectului/ ființei de numit în categoria generală (*nivelul universal*);

II. numirea ca *semnificație*: scoaterea obiectului/ ființei de numit din genul proxim și situarea lui/ ei istorică printr-o convenție (*nivelul istoric*);

III. numirea ca *sens*: reflectarea intenției locutorului (atitudinea lui conștientă) de a interveni în tradiție prin modificarea (îmbogățirea, diversificarea) ei semantică: „[...] niciun obiect nu este nume prin natura sa, ci este nume numai când devine simbol, adică atunci când este *expresie umană intenționată*” (subl. n.) (vezi Aristotel, *ap. Coșeriu 1992-1993*: 15) (*nivelul individual*).

Numirea realizată la cel de-al treilea nivel nu se află la periferia interesului vorbitorilor, ci, dimpotrivă, practica interlocutivă din România ultimilor ani i-a conferit un avans considerabil în comparație cu ponderea deținută de utilizările „corecte” (convenționale). Or, se știe că uzul consacră formele și, în cele din urmă, fixează norma. Astăzi a devenit fără dar și poate practică verbală curentă utilizarea termenilor de apelare sau de referire neconvenționali atât în vorbirea persoanelor publice promovate de media, cât și în vorbirea oricărui locutor.

Bibliografie

- Bahtin, M. 1970. *Problemele poeziei lui Dostoievski*. București: Univers.
- Bidu-Vrâncianu, A., C. Călărășu, L. Ionescu-Ruxândoiu, M. Mancaș și G. Pană Dindelegan. 2005. *Dicționar de științe ale limbii* (DSL), ediția a II-a. București: Nemira.
- Candrea, I. A. 2001 (1895). *Porecele la români*. București: Editura Librăriei Socecu & Comp.; Fundația Națională pentru Știință și Artă, București: Academia Română.
- Ciolac, M. 1997. *Sociolingvistica școlară*, București: Bic All.
- Coseriu, E. 1999. *Introducere în lingvistică*, ed. a II-a. E. Ardeleanu și E. Bojoga (trad.). Cluj: Echinoc.
- Coșeriu, E. 1992-1993. *Prelegeri și conferințe* (1992-1993), supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, Seria A, Lingvistică, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. Iași.
- Coșeriu, E. 1994. *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*. Chișinău: Știința.
- Coșeriu, E. 1997. *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. N. Saramandu (trad.). București: Enciclopedică.
- Coșeriu, E. 2000. *Lecții de lingvistică generală*. E. Bojoga (trad.). Chișinău: Arc.
- Coșeriu, E. 2004. *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*. N. Saramandu (trad.). București: Editura Enciclopedică.
- Felecan, D. 2011. O categorie de apelative neconvenționale recente: numele comune atribuite persoanelor feminine din domeniul showbizului românesc. În *Numere și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică, ediția I, Interferențe multietnice în*

- antroponimie, Baia Mare, 19-21 septembrie 2011*, O. Felecan (ed.), 235-250. Cluj-Napoca: Mega.
- Felecan, D. 2012a. Antroponimele neoficiale (AN) – Realizări discursive ale „nivelului individual” al limbajului. *Studia Universitatis „Petru Maior”, Philologia*, 13/2012, Târgu-Mureș, 79-87. http://www.upm.ro/cercetare/studia%20website/texte_Studia_13_2012.pdf (accesat în 15 martie 2013).
- Felecan, D. 2012b. Pragmatica actului de numire personală neconvențională / The Pragmatics of Unconventional Personal Naming. În *The Proceedings of the International Conference "Communication, context, interdisciplinarity"*, vol. II, I. Boldea (coord.), 1042-1050. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”. http://www.upm.ro/ccci/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-124.pdf (accesat în 10 martie 2013).
- Felecan, D. 2012c. Antroponime cu valoare generică în limba română. În *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică. (II) Lexic, semantică, terminologii. Stilistică, pragmatică, retorică și argumentare. Actele celui de al 11-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică, (București, 9-10 decembrie 2011)*, R. Zafiu și A. Ștefănescu (eds.), 79-93. București: Editura Universității din București.
- Felecan, D. 2012d. The Dynamics of Generic Terms used to Designate Women in the Contemporary Romanian Show Business. În *Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives*, O. Felecan (ed.), 184-201. Cambridge Scholars Publishing.
- Felecan, D. 2013. *Official and Unofficial Naming of Pet Cats*. Mss.
- Foucault, M. 2008. *Cuvintele și lucrurile*. B. Ghiu și M. Vasilescu (trad.). București: RAO International Publishing Company.
- Graur, Al. 1965. *Nume de persoane*. București: Editura Științifică.
- Miclea, M. 1999. *Psihologie cognitivă. Modele teoretico-experimentale*, ediția a II-a revăzută. Iași: Polirom.
- Paraschivescu, R. 2008. Cum ne botezăm copiii. *Esquire*. <http://www.esquire.ro/articole/opinie/cum-ne-botezam-copiii.htm> (accesat în 15 martie 2013).
- Pleșu, A. 2006. *Comedii la porțile Orientului*. București: Humanitas.
- Tomescu, D. 2008. Substantivele proprii. În *Gramatica limbii române, I, Cuvântul*, V. Guțu-Romalo (coord.), Tiraj nou, revizuit, 118-128. București: Editura Academiei Române.